

УДК 7.036:7.072.2

Станичнов О. О.

Харківська державна
академія дизайну і мистецтв

ТРАНСФОРМАЦІЯ СТИЛЮ МОДЕРН У МИСТЕЦТВІ ТА ЙОГО РЕФЛЕКСІЯ У НАЗВІ

Станичнов О. О. Трансформація стилю модерн у мистецтві та його рефлексія у назві. Стаття присвячена стилю модерн, який отримав поширення в мистецтві кінця XIX — початку XX ст. Нові естетичні погляди цього стилю закріпилися в мистецькому середовищі і залишили слід у практиці майстрів мистецтва, змінили принципи і прийоми образного художнього мислення, дозволили кожному творцеві висловити свою індивідуальність і показати шлях до самовираження, використовуючи загадковість образів-символів, які оточують людину з народження. Цей стиль пережив розквіт, становлення, згасання в багатьох європейських країнах, і в кожній країні один і той самий стиль називався по-своєму. Аналіз історії виникнення назви «модерн» дозволяє сформувати уявлення про розвиток модерну в різних країнах через призму історіографії. У статті простежується зародження стилю сецесії в різних жанрах мистецтва і вплив на назву самого стилю; характеризується розвиток епохи, в якій формувалася цей стиль; відзначаються головні стилістичні ознаки, завдяки яким стиль отримує специфічні назви.

Ключові слова: модерн, сецесія, новий стиль, Art Nouveau, Стиль Мухи, квітковий стиль, Jugendstil, архітектура, живопис, жанри мистецтва.

Станичнов О. О. Трансформация стиля модерн в искусстве и его рефлексия в названии. Статья посвящена стилю модерн, получившему широкое распространение в искусстве конца XIX — начала XX ст. Новые эстетические взгляды этого стиля закрепились в художественной среде и оставили след в практике мастеров искусства, изменили принципы и приемы образного художественного мышления, позволили каждому творцу выразить свою индивидуальность и показать путь к самовыражению, используя загадность образов-символов, которые окружают человека с рождения. Этот стиль пережил расцвет, становление, угасание во многих европейских странах, и в каждой стране один и тот же стиль назывался по-своему. Анализ истории возникновения названия «модерн» позволяет сформировать представление о раз-

витии модерна в различных странах через призму историографии. В статье прослеживается зарождение стиля сецессии в различных жанрах искусства и влияние на название самого стиля; характеризуется развитие эпохи, в которой формировался этот стиль; отмечаются главные стилистические признаки, благодаря которым стиль получает специфические названия.

Ключевые слова: модерн, сецессия, новый стиль, Art Nouveau, Стиль Мухи, цветочный стиль, Jugendstil, архитектура, живопись, жанры искусства.

Stanychnov O. The transformation of the Art Nouveau genre in art and its reflection in the name.

Background. The Art Nouveau style had a great impact on the development of all genres in art and brought about drastic changes. Thus, the history of the origin of its name is of a scientific interest. The analysis and consideration of the history of secession throws light on historiography itself and explains the origin of the style.

The aim of the article is to analyse the origin of a number of names for the Art Nouveau style, as well as to consider how they were formed in different countries and which ideas they were conveying.

To consider matters of the Art Nouveau art, it is necessary to mention that this movement was known with different names. Here is the motley and, certainly, incomplete list of its names used in different countries. A French “Art Nouveau” (a new art) was, probably, first used by Henry van de Velde in his brochure “Deblaiement d’art” (The Purification of Art) written about the secession in 1894 [1]. This term became popular after the art saloon “L’Art Nouveau” opened in France by Siegfried Bing in late 1895. The same name had Bing’s pavilion in the 1900 Exposition Universelle, a world’s fair held in Paris [2]. “Modern style”, sometimes written as “modern’s style”, is the name in English which was particularly popular in France and Belgium. It was used by Proust (1920), Morand (1931), Dali (1933) and others when talking about the secession [9]. “Modern Style” and “Style of 1900” were the names used particularly in relation to the Exhibition held in Paris in 1900 which, to a great extent, was dedicated to Art Nouveau. “Style Guimard” from Z poważaniem, an architect Guimard. “Style de bouche de Metro” or “Metro Style” originated from the architecture of the entrances in the Parisian “Metro”. “The Mucha’s Style” came from the artist and graphic artist Alfons Mucha’s name. “Style Anglais” (English style), “Genre Anglais” (English type) are among other names of the style. “Yachting Style” was the name originated from Edmond de Goncourt’s yacht (1896) as it had some Art Nouveau-style elements in its walls and furniture. “Style municho-viennios” – a Munich-and-Viennese style, “Style patisserie” – the sweet shop style were its other names. Nowadays, the French commonly define this style as “Art Nouveau” [10].

The name “Le Style des Vingt” or “La Libre Esthétique” came to Belgium’s art from the avant-garde artists’ groups. “Mouvement belge”, a Belgian movement, “Ligne belge”, a Belgian line, “Horta’s style”, a style from the architect Horta, and a Flemish unceremonious name “Paling stijl”, a style of an eel, were among the other names.

Рецензент статті: Серета Н. В., кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри педагогіки та психології управління соціальними системами, Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”

The term "Art Nouveau" came to England in 1896, and after the Parisian exhibition held in 1900, it became the most popular name denoting the Art Nouveau movement [6].

"The New Art" (1900), "The New Style", "The Wavy Line" (1902), "The Neo-floral Style" (1902) – all these names were used for this particular style [5].

German "Jugendstil" came from the Munich literature-artistic week journal "Jugend" (1896). This name was first mentioned in Germany in 1899, and it concerned adornments. In art it, probably, was first used in 1914 by Richard Hamann.

The name "Studiosstil" came from the London journal "The Studio" which significantly promoted Art Nouveau. As for the names "Belgische Linie", Belgian lines, "Belgischer Schnörkelstil", Belgian flourishes, and "Belgischer Bandwurm", Belgian tapeworms (1899), they existed up to 1901.

In 1901, "Vandeveldesb" and "Veldescher Stil" came from Henry van de Velde's name [9, p. 15].

The name "secession" – "division" from Latin "secessio" was used in the late 19th century in German-speaking countries for groups of artists, representatives of new movements who left existing at that time artistic communions and created new, their own ones. Thus, in 1892, the "Sezession" association was founded in Munich, in 1897 it was founded in Vienne, and in 1899 – in Berlin. Each of them had their own profile. The Berlin "Sezession" was held by Impressionism followers headed by Max Liebermann. "Sezession" in Munich gathered artists of different styles who rebelled against academism. Being headed by Gustav Klimt for many years, the Viennese "Sezession" mainly popularized the new style. "Quadratstil", a square style, was the term of a certain movement in the Viennese Art Nouveau represented in Josef Hoffmann's creative work [11].

As for Italy, "Stile floreale", a flower style and "Stile Inglese", an English style (1901) were commonly used there. The most popular name was "Stile Liberty". It originated from the name of A. L. Liberty's company in London which first imported fabrics from the Far East, and later started producing textile with floral patterns in the Art Nouveau style. Among the Italians, the name of the company's owner was associated with the Italian "liberta" – "liberty" [4, p. 49]. In Spain they used such names as "Modernismo", "Arte-Modernista" (a modern art), "StileModernista" (a modern style), and "Stile Nuevo" (a new style) [7].

In 1903, the Art Nouveau style in Russia was called "Novyi stil" (a new style) [3, p. 45]. The Austrian name "Sezessionsstil" brought "Secesse" to Czech Republic and "Sezession" to Poland where the style is sometimes called "a new style", "a new art", and "modernism". The majority, though, accepted the name "secession" derived from the terms "Sezessionsstil" and "Sezession".

Conclusions. To conclude, all the style's names are relative and researchers should not greatly emphasize their origin. The term "modernism" and its equivalents in other languages (for example, "Modern Movement") are currently used in the English language to denote modern architecture. The main names for this style in fine arts are Modern, Art Nouveau, and Secession.

Keywords: modern, secession, new style, Art Nouveau, Mucha's Style, flourish style, Jugendstil, architecture, painting, genres of art.

Постановка проблеми. Актуальність теми.

У світі сучасних проблем вивчення стилю модерн, який мав великий вплив на розвиток усіх жанрів мистецтва та привніс корінні зміни, привертає увагу історія виникнення назви цього стилю. Дослідження та осмислення історії сецесії висвітлює історіографію та пояснює виникнення самого стилю.

Зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Стаття виконана відповідно до тематики дисертаційного дослідження «Живописний польський портрет як пластичний образ доби модерну», що затверджена Міністерством освіти та науки на базі ХДАДМ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед праць, які висвітлюють історію виникнення стилю модерн та історію розвитку його назви, є дослідження Ван де Вельде [1], М. А. Орлова [2], Р. Барілли [4].

Питання формування стилю сецесії в різних країнах ретельно вивчалось в роботах М. Валліса [9], Г. Вейсберга [10], М. Костантино [6], Л. Бенедиктовича [5], П. Вітліха [11], Д. Стернбергера [7], Г. Стерніна [3], С. Чуди-Мадсена [8].

Мета статті — проаналізувати виникнення великої кількості назв стилю модерн, як вони формувалися в різних країнах та що передавали, яку ідею несли своєю назвою.

Виклад основного матеріалу дослідження. Щоб розглянути питання мистецтва модерну, необхідно згадати, що це — стиль, який був відомий під різними назвами. Ось їх строкатий перелік, по країнах, — звичайно, ще неповний.

Французьке «Art Nouveau» (нове мистецтво). Мабуть, уперше використовував цей термін стосовно сецесії Анрі Ван де Вельде в брошурі «Deblaiement d'art» («Очищення мистецтва»), написаній 1894 року [1]. Широкому розповсюдженню цього терміна у Франції сприяло відкриття в Парижі в кінці 1895 року салону мистецтва Зігфріда Бінга під назвою «L'Art Nouveau», таку назву мав також павільйон Бінга на Всесвітній виставці в Парижі 1900 року [2].

«Modern style», іноді пишеться також «modern style» (сучасний стиль). Англійською мовою ця назва особливо поширилась у Франції та Бельгії. Таку назву використовують стосовно сецесії Пруст (1920), Моранд (1931), Далі (1933) та інші [9].

«Moderne Style», «Стиль 1900», особливо у зв'язку з виставкою в Парижі 1900 р., яка пройшла значною мірою під знаком модерну. «Style Guimard» від архітектора Гуїмарда. «Style de bouche de Метро» або «Metro Style» — від архітектури входів паризького «Метро». «Стиль Мухи» — від художника і графіка Альфонса Мухи. «Style Anglais» (англійський стиль), «Genre Anglais» (англійський тип), «Yachting Style» стиль яхти Едмона де Гонкура (1896), через вбудовані в стіни і меблі інтер'єру елементи в стилі модерн. «Style municho-viennois» — стиль мюнхенсько-віденський, «Style patisserie» — стиль кондитерський. Сьогодні на позначення модерну використовується у Франції, в основному, назва «Art Nouveau» [10].

Назва «Le Style des Vingt» або «La Libre Esthetique» прийшла в мистецтво Бельгії від авангардних угруповань художників. «Mouvement beige» — рух бельгійський. «Ligne belge» — бельгійська лінія. «Стиль Хорта» — від архітектора Хорта. «Paling stijl» («стиль вугра») — нецеремонна фламандська назва стилю.

Термін стилю модерн з'являється в Англії 1896 р. А саме назва «Art Nouveau» після паризької виставки 1900 року стає найчастіше вживаним терміном модерну [6].

«The New Art» (1900), «The New Style», «The Wavy Line» (1902), «The Neo-floral Style» (1902) — все це назви одного стилю [5].

У Німеччині термін «Jugendstil» походив від літературно-мистецького мюнхенського тижневика «Jugend» (1896). Ця назва з'являється в Німеччині 1899 року. Спочатку вживали її щодо прикрас. У живописі цей термін застосував, мабуть, першим Річард Хаманн 1914 року.

Назва «Studiosstil» — від лондонського журналу «The Studio», який особливо сприяв поширенню модерну, а назви «Belgische Linie» (лінії бельгійські), «Belgischer Schnörkelstil» (бельгійські викрутаси), «Belgischer Bandwurm» (солітери бельгійські) (1899) існували до 1901 року.

Від прізвища Анрі Ван де Вельде з'явилися назви «Vandeveldescb» і «Veldescher Stil» (1901) [9, с. 15].

Назва «Сецесія» — «розділення», від латинського «secessio», у німецькомовних країнах в кінці XIX століття була пов'язана з групами художників, представників нових течій, які виходили з існуючих художніх товариств і створювали нові. Таким чином було створено 1892 року асоціацію «Sezession» у Мюнхені, 1897 року — у Відні, 1899 року — в Берліні. Кожне з цих об'єднань мало власне обличчя. «Сецесію» берлінську проводили імпресіоністи на чолі з Максом Ліберманом. «Сецесія» мюнхенська збирала митців різних напрямів, збунтованих проти академізму. «Сецесія» віденська, якою протягом багатьох років керував Густав Клімт, популяризувала в основному новий стиль. «Quadratstil» (квадратний стиль) — термін певної течії віденського модерну, представленого у творчості Йозефа Гофмана [11].

Італія. «Stile floreale» (квітковий стиль). «StileInglese» (стиль англійський), 1901. Найчастіше «Stile Liberty» — від імені компанії A. L. Liberty в Лондоні, яка спочатку імпортувала тканини з Далекого Сходу, а потім почала випускати текстиль із квітковими візерунками в стилі модерну. Ім'я власника тієї фірми стало асоціюватися в італійців із їхнім виразом «liberta» (свобода) [4, с. 49].

В Іспанії існували наступні назви: «Modernismo», «Arte-Modernista» (сучасне мистецтво), «Stile-Modernista» (сучасний стиль), «Stile Nuevo» (новий стиль) [7].

1903 року в Росії стиль модерн називають «Новий стиль» [3, с. 45]. У Чехії «Secesse» прийшла

від австрійських назв «Sezessionsstil», а у Польщі «Sezession». Іноді на території Польщі стиль називають «новим стилем», «новим мистецтвом» і «модернізмом». Більшість, однак, прийняла назву «сецесія», що походить від термінів «Sezessionsstil», «Sezession».

Ця назва була прийнята в Польщі не без опору [9, с. 15], оскільки вона прийшла з Відня, з Австро-Угорської імперії. Це суперечило національним почуттям художників Польщі. Під час розвитку сецесії і ще більше — в період її занепаду і засудження навіть ті найменування, які спочатку мали забарвлення суто позитивне, набули характеру негативного. З усіх назв стилю, які були успішними в образотворчому мистецтві на рубежі XIX і XX століть, термін «сецесія» в російській мові найменш прийнятий, найменш поширений. Та обставина, що це слово спочатку мало більш вузьке значення, означало лише певний, а саме віденський, варіант цього стилю.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, всі назви цього стилю умовні і не слід надавати великої ваги їх походженню. Термін «модернізм» та його еквіваленти в інших мовах, наприклад, термін «Modern Movement», в англійській мові використовуються сьогодні, як правило, для позначення сучасної архітектури. Головними назвами цього стилю в образотворчому мистецтві залишилися Модерн, Арт Нуво, Сецесія.

Планується у подальшому більш детальний аналіз сецесії у різних жанрах образотворчого мистецтва, які будуть розглянуті в статтях та дисертаційному дослідженні «Живописний польський портрет як пластичний образ доби модерну».

Література:

1. Ван де Вельде А. Общие замечания о синтезе искусств [Текст] / Анри Ван де Вельде // Мастера архитектуры об архитектуре / под общ. ред. А. В. Иконникова и др. — М. : Искусство, 1972. — С. 83–97.
2. Орлов М. А. Всемирная Парижская выставка 1900 года в иллюстрациях и описаниях [Изоматериал, текст] / М. А. Орлов. — СПб. : Типография бр. Пантелеевых, 1900. — 224 с.
3. Стернин Г. Ю. Русская художественная культура второй половины XIX — начала XX века [Текст] / Г. Ю. Стернин. — М. : Советский художник, 1984. — 296 с.
4. Barilli R. Il Liberty [Текст] / R. Barilli. — Milano : Fratelli Fabbri Editori, 1966. — 157 p.
5. Benedyktowicz L. Rodowód Secesji w malarstwie i rzeźbie. Jej kwiaty i owoce na naszej grzędzie [Текст] / L. Benedyktowicz. — Kraków : Czaonkami Drukarni Związkowej, 1905. — 36 s.
6. Costantino M. Art. Nouveau [Текст] / M. Costantino. — London : Gallery books, 1989. — 192 p. — ISBN-10 0861245180.
7. Sternberger D. Panorama des Jugendstils [Текст] / D. Sternberger // Ein Dokument Deutscher Kunst 1901–1976. — Darmstadt, 1976. — Band 1. — S. 3–11.
8. Tschudi-Madsen S. Art nouveau [Текст] / S. Tschudi-Madsen. — New York : McGraw-Hill, 1967. — 256 p.
9. Wallis M. Secesja [Текст] / M. Wallis. — Wydanie II. — Warszawa : Arkady, 1974. — 252 s.

10. Weisberg G. *Art Nouveau Bing : Paris style 1900* [Текст] / G. Weisberg. — New York : Harry N. Abrams and Sites, 1986. — 295 p.
11. Wittlich P. *České secese* [Текст] / P. Wittlich. — Praha : Odeon, 1985. — 400 s.

References:

1. Van de Vel'de, A. (1972). *Obshchiye zamechaniya o sinteze iskusstv* [General Remarks on the Synthesis of Arts]. In *Mastera arkhitektury ob arkhitekture — Masters of architecture on architecture*. (A. V. Ikonnikov et al, eds), (pp. 83–97). Moscow : Iskusstvo. (In Russian).
2. Orlov, M. A. (1900). *Vsemirnaya Parizhskaya vystavka 1900 goda v illyustratsiyakh i opisaniyakh* [The World Paris Exhibition in 1900 in Illustrations and Descriptions]. Saint Petersburg : Tipografiya br. Panteleyevykh. (In Russian).
3. Sternin, G. Yu. (1984). *Russkaya khudozhestvennaya kul'tura vtoroy poloviny XIX — nachala XX veka* [Russian Art Culture of the Second Half of the Nineteenth and Early Twentieth Century's]. Moscow : Sovetskiy khudozhnik. (In Russian).
4. Barilli, R. (1966). *Il Liberty*. Milano : Fratelli Fabbri Editori. (In Italian).
5. Benedyktowicz, L. (1905). *Rodowód Secesji w malarstwie i rzeźbie. Jej kwiaty i owoce na naszej grzędzie*. Kraków : Czaonkami Drukarni Związkowej. (In Polish).
6. Costantino, M. (1989). *Art. Nouveau*. London : Gallery books. (In English).
7. Sternberger, D. (1976). *Panorama des Jugendstils*. In *Ein Dokument Deutscher Kunst 1901–1976*. (Vol. 1, pp. 3–11). Darmstadt. (In German).
8. Tschudi-Madsen, S. (1967). *Art nouveau*. New York : McGraw-Hill. (In English).
9. Wallis, M. (1974). *Secesja*. (2nd ed.). Warszawa : Arkady. (In Polish).
10. Weisberg, G. (1986). *Art Nouveau Bing : Paris style 1900*. New York : Harry N. Abrams and Sites. (In English).
11. Wittlich, P. (1985). *České secese*. Praha : Odeon. (In Czech).